

INSTYTUT HISTORII PAN	
Wpłynęło: M/12/2024	Znak: p. 12/24
Ref:	Zaś:

1

dnia 7 grudnia 2024 roku

Dypr 11.1724
Przyjęto
P

Sławomir Kamosiński

Wydział Prawa i Ekonomii

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Recenzja osiągnięć naukowych dr. Patryka Wasiaka, ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Dr Patryk Wasiak, zatrudniony od 1 kwietnia 2021 roku jako adiunkt w Instytucie Historii PAN w ramach grantu NCN OPUS 2020/37/B/HS3/03610, w 2003 roku został magistrem socjologii, kończąc studia na Uniwersytecie Warszawskim w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych. W 2006 roku ukończył kolejne studia drugiego stopnia w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego. Jako absolwent tego Instytutu został magistrem historii sztuki. Przez kolejne lata dr Patryk Wasiak studiował w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej, w Instytucie Kultury i Komunikowania. Te lata edukacji wieńczy stopień naukowy doktora kulturoznawstwa, który otrzymał 29 marca 2010 roku.

Dr Patryk Wasiak jest przykładem naukowca, który przez lata edukacji zdobył szerokie kompetencje naukowe w zakresie badań interdyscyplinarnych. Jest socjologiem, historykiem sztuki i doktorem kulturoznawstwa. Wskazane kompetencje pozwalają mu na podejmowanie badań interdyscyplinarnych, zwinne poruszanie się pomiędzy metodami stosowanymi w naukach społecznych i humanistycznych, a w rezultacie efektywne ich wykorzystanie w procesie badawczym. Wysoko cenię powyższe kompetencje, szczególnie zważywszy na fakt, że dr Patryk Wasiak, posługując się narzędziami badawczymi zaczerpniętymi z socjologii, historii sztuki oraz kulturoznawstwa, podjął się przygotowania pracy naukowej z zakresu dyscypliny historia. Uznaję, że interdyscyplinarne podejście do problemu badawczego, który został zmaterializowany w monografii pt. *Technological Innovation, Modernity, and Electric Goods in Late State Socialist Poland* (Lexington Books Lanham, Boulder New York, London 2024), jest rozwiązaniem dobrym i pozwoliło na przedstawienie interesującego dzieła naukowego.

W przedmiotowej monografii, przedstawionej jako główne dzieło naukowe, dr Patryk Wasiak skupił uwagę na dwóch dekadach Polski Ludowej. Są to lata siedemdziesiąte, tzw. dekada Edwarda Gierka, oraz lata osiemdziesiąte, czyli czas pogłębiającego się kryzysu ekonomicznego i nasilania się niekorzystnych następstw gospodarki niedoborów. Wybór ram czasowych jest w pełni uzasadniony. Pierwszy okres – dekada lat siedemdziesiątych – to w odbiorze społecznym czas budowy dziesiątej potęgi gospodarczej świata, wypełniony propagandowym hasłem „Polak potrafi”. Odmienne od stylu Władysława Gomułki zachowanie i styl bycia Edwarda Gierka jako I sekretarza Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR), który opowiadał się za podniesieniem stopy życiowej Polaków, wsparty umiejętną autopromocją władz i ich rzekomych sukcesów, napawało część społeczeństwa dumą i zadowoleniem z pozornie poprawiającej się sytuacji na rynku wewnętrznym w zakresie konsumpcji. Kryzys dekady lat osiemdziesiątych, ujawnienie danych o zadłużeniu zagranicznym Polski, karnawał Solidarności i próby zahamowania ruchów wolnościowych przez wprowadzenie 13 grudnia 1981 roku stanu wojennego spowodowały nasilanie się niekorzystnych zjawisk w gospodarce permanentnych niedoborów. Ograniczenie podaży dóbr konsumpcyjnych, jak również pojawienie się substytutów właściwych produktów, których symbolem stały się wyroby czekoladopodobne, odsłoniło zakres tzw. socjalistycznej modernizacji życia codziennego mieszkańców Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL). Ratowanie socjalizmu poprzez próby reform niereformowalnego systemu gospodarczego zakończyły się jego bankructwem.

Dr Patryk Wasiak podjął problem badawczy mający na celu zilustrowanie modernizacji technologicznej i społecznej, która rzekomo dokonała się w Polsce Ludowej. Badania realizowano koncentrując się na przemianach rynku technologii domowych, obejmujących sprzęt AGD oraz RTV, takich jak radioodbiorniki, telewizory, magnetofony i inne urządzenia elektroniczne. Efektem tej pracy jest oryginalna monografia, która w interesujący sposób ukazuje problem modernizacji życia codziennego w PRL. Interdyscyplinarne ujęcie przedmiotowego zagadnienia dało Autorowi szansę na nową interpretację faktów historycznych i nadanie im określonej wagi w ocenie przebiegu procesu modernizacji gospodarstw domowych w PRL. Podejście holistyczne należy uznać za korzystne dla pogłębienia badań nad modernizacją życia codziennego Polaków w omawianym okresie. Bardzo oryginalnym rozwiązaniem, które chciałbym zaakcentować, gdyż świadczy o znaczącym wkładzie w rozwój dyscypliny historia, jest analiza epistemologiczna haseł (pojęć, wyrażań, sloganów), które wypełniały przekaz medialny w analizowanych przez dr. Patryka Wasiaka dwóch ostatnich

dekadach Polski Ludowej. Były to między innymi wyrażenia „jakość” oraz „kultura jakości”. Autor jako słowo klucz, wyjaśniające wiele niepowodzeń w utrzymaniu reżimu jakości produkcji i tym samym modernizacji gospodarstw domowych, wskazuje hasło „bubel”. Termin ten zdominował narrację w przestrzeni publicznej, w tym w mediach, w dekadzie lat osiemdziesiątych XX wieku.

Przedstawiona jako główne osiągnięcie naukowe monografia dr. Patryka Wasiaka pt. *Technological Innovation, Modernity, and Electric Goods in Late State Socialist Poland* jest dziełem zwięzłym w treści – w szczególności w porównaniu do objętości innych prac zaliczanych do dziedziny nauk humanistycznych z dyscypliny historia. Pomimo tego faktu cztery rozdziały (*The Cultural Logic of State Socialism, Intermediary Actors and Technological Innovation; The Performance of Modernity; Categorizing the Quality of Socialist Home Technologies; Case Studies*), które znajdują się w tej pracy, są wypełnione treścią oryginalną, wnoszącą znaczący wkład w rozwój dyscypliny historia. Interdyscyplinarne metody badawcze, którymi posługuje się Autor, są wyjaśnione, a dodatkowo czytelnik otrzymuje szereg odniesień do ustaleń badaczy reprezentujących różne dyscypliny nauki. Proces modernizacji gospodarstw domowych został omówiony przez pryzmat przedmiotów wykorzystywanych przez kluczowych uczestników tego procesu, takich jak inżynierowie i projektanci w przedsiębiorstwach państwowych, organizacje konsumenckie, dziennikarze oraz inne zaangażowane grupy. Analiza ta pozwoliła na wydobywanie nowych faktów, dotychczas pomijanych w głównym nurcie badań historycznych. Dr Patryk Wasiak przedstawił dowody, które pozwalają wrócić do bilansu modernizacyjnego PRL i wskazać kolejne przestrzenie wypełnione niepowodzeniami i pozornymi działaniami modernizacyjnymi. Dołączenie do dysputy naukowej oceny siły modernizacyjnej PRL, widzianej przez pryzmat modernizacji gospodarstw domowych i dostępnego w nich sprzętu RTV i AGD, jest namacalnym dowodem potwierdzającym moje przekonanie o znaczącym wkładzie przedmiotowej monografii w rozwój dyscypliny historia.

Dr Patryk Wasiak świadomie odchodzi od szczegółowego omawiania kwestii technologicznych i organizacyjnych związanych z masową produkcją urządzeń RTV i AGD. Zamiast tego skupia uwagę na procesie publicznego dzielenia się wiedzą dotyczącą projektowania, produkcji i sprzedaży detalicznej tych urządzeń. Analizuje działania poszczególnych osób, pojawiających się na różnych etapach życia produktu, co umożliwia odbycie fascynującej intelektualnej przygody. Autor odsłania skalę napięć, jakie miały miejsce pomiędzy zaangażowanymi podmiotami, do których zalicza instytucje rządowe, środowiska inżynierów zatrudnionych w

przedsiębiorstwach państwowych, a także zależne od władz państwowych organizacje konsumenckie. Różnice poglądów na temat potrzeby realizacji planu rozwoju elektroniki w PRL w dekadzie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, obecne w publicznej dyskusji między inżynierami elektrykami i elektronikami a ekonomistami, wynikały z odmiennych poglądów na kategorię zysku. Dla inżynierów zyskiem nie był bilans ekonomiczny, lecz sam fakt realizacji programu rozwoju elektroniki w PRL, w następstwie czego zachodziły drobne, ale ważne i dostrzegalne zmiany w technologii produkcji i w dostępnych na rynku produktach konsumpcyjnych. Inżynierowie odpowiedzialni za wdrożenie programu rozwoju elektroniki w PRL postrzegali zysk jako projekt budowania świadomości społeczeństwa na temat elektroniki jako technologii dającej możliwości wzrostu gospodarczego. Odmienne kategorię zysku – jako efektu końcowego wdrażania planu rozwoju elektroniki w PRL – postrzegali ówcześni ekonomiści. Ci bowiem oceniali ten proces w kategorii zysków i strat finansowych. Ten sposób prezentacji faktów i kierowania uwagi czytelnika na nowe ustalenia związane z „życiem produktów AGD i RTV” zasługuje na wyróżnienie.

Cechą ocenianej monografii jest także to, że dr Patryk Wasiak, jak zastrzega, nie ocenia procesu modernizacji gospodarstw domowych, który rzekomo dokonał się w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku w PRL. Autor skupia się na omówieniu zasad, na podstawie których odbywała się publiczna dysputa na temat domowego sprzętu RTV i AGD. W jej ramach rozmawiano o nowych projektach, szansach na ich wdrożenie do gospodarstw domowych, jak również dyskutowano o porażkach i nieefektywności produkcji tych urządzeń. Oceniano to przez pryzmat np. jakości produkcji i użyteczności sprzętu. Ten sposób interpretacji faktów historycznych sprawia, że czytelnik otrzymuje odmienne wyjaśnienia zdarzeń i faktów. Jest to analiza z perspektywy aktorów społecznych, którzy decydują, jakie produkty można zaliczyć do grupy modernizujących socjalistyczne gospodarstwa domowe, a w przypadku których występują przesłanki wskazujące na porażkę danego projektu.

Zapewne jest grupa badaczy-historyków, znawców dziejów Polski Ludowej, dla której monografia dr. Patryka Wasiaka jest pozbawiona odniesień do wydarzeń związanych z życiem politycznym tej epoki. Potencjalnie mogą pojawić się zarzuty o nieuwzględnienie w tej monografii układu CoCom, obowiązującego w tzw. krajach Zachodu, który zobowiązywał jego sygnatariuszy do powstrzymywania się od sprzedaży do państw socjalistycznych nowoczesnych technologii. Obowiązujące embargo strategiczne na dostawę tych technologii było bezsporne. To była ważna i trudna do pokonania bariera modernizacyjna. W kontekście modernizacji gospodarstw domowych w PRL w dekadzie lat siedemdziesiątych moim zdaniem

zabrakło w ocenianej monografii odniesienia się dr. Patryka Wasiaka do ważnego i popularnego wówczas zwrotu „Polak Potrafi!”. To hasło propagandowe, które powinno zostać ujęte w analizie epistemologicznej, gdyż pozwala zrozumieć fundamenty ówczesnej pogoni za nowoczesnością. Istotny jest także fakt, że najważniejsza postać omawianego okresu, tj. Edward Gierek, młodość spędził na zachodzie Europy. Znał poziom życia robotników w Belgii i Francji, rozumiał, zapewne lepiej niż jego partyjni współpracownicy w PZPR, pozycję klienta na wolnym rynku wypełnionym dobrami konsumpcyjnymi. Dodatkowe spojrzenie na omawiane w rozdziale I zagadnienia, z uwzględnieniem osobistych doświadczeń Edwarda Gierka, wzbogaciłoby wnioski i ustalenia Autora dotyczące budowy socjalizmu konsumpcyjnego w Polsce Ludowej.

W kontekście rozważań o modernizacji sprzętu RTV i AGD dr Patryk Wasiak pominął problemem związany z długim życiem produktu na rynku. W tym systemie gospodarczym przedłużanie życia produktów było czynnością powszechnie stosowaną w fabrykach. Na pozbawionym rynku wewnętrznym dóbr konsumpcyjnych ich sprzedaż nie stanowiła żadnego problemu. Było to zachowanie producenta odwrotnie proporcjonalne do obserwowanego na tzw. Zachodzie, gdzie na długość życia produktu wpływała wolna konkurencja na rynku nasyconym w dobra konsumpcyjne. Długie życie produktu w PRL było znaczną barierą modernizacyjną gospodarki socjalistycznej. Z tego faktu wynikała niska jakość artykułów RTV i AGD spotykanych na tym rynku. Dr Patryk Wasiak podkreśla na podstawie zebranych danych źródłowych, że znaki jakości nadawane produktom w latach PRL wobec niedoborów na rynku dóbr konsumpcyjnych miały znaczenie wyłącznie symboliczne. W znakach jakości zaszyfrowane były informacje o nowoczesności i potencjale modernizacyjnym danego produktu, jednak w masowej świadomości konsumentów, pozbawionych dostępu do produktów RTV i AGD, znaki te miały rolę mało istotną.

Moim zdaniem rozdział III pt. *Categorizing the Quality of Socialist Home Technologies*, w którym dr Patryk Wasiak podejmuje się udanej analizy systemu zarządzania jakością produkcji poprzez system znaków jakości, zyskałby, gdyby podjęto w nim również próbę zdefiniowania pojęcia marki. Rozważania na temat zakresu znaczeniowego tego pojęcia w kraju socjalistycznym z całą pewnością odpowiedziałyby na wiele pytań, które pojawiają się po zapoznaniu się z tą częścią monografii. Markowe produkty były znane społeczeństwu, jednak ich definicja była nieco inna niż ta, którą znamy z krajów o gospodarce cechującej się wolną konkurencją. Pojawia się pytanie, czy w dyskursie publicznym, w prasie, na antenie radiowej czy telewizyjnej używano w odniesieniu do wyrobów mających nadany symbol jakości „Q”

określenia „produkt markowy”. Wydaje się, że pojęcie to w dekadzie lat osiemdziesiątych przypisane było do wyrobów zaliczanych do grupy „odrzuć eksportowe” – rola i znaczenie tego pojęcia zostało wystarczająco omówione przez dr. Patryka Wasiaka. Pozostaje jednak otwarte pytanie, w jakim zakresie produkty ze znakiem jakości „Q” oraz „1” były pozycjonowane w umysłach klientów przez ówczesnych inżynierów, organizacje konsumenckie i dziennikarzy. Dr Patryk Wasiak zwraca uwagę na pojawiające się reklamy sprzętu AGD w prasie kobiecej. Był to zarówno przekaz ekspercki, jak i pojedyncze zdjęcia, które autor starannie opisuje. Zabrakło mi natomiast materiału ikonograficznego. Sam opis, moim zdaniem, nie oddaje wizualnej strony ówczesnych reklam. Z moich obserwacji wynika, że reklamy były stosunkowo rzadko obecne na łamach prasy. Nie reklama, a jak podkreśla dr Patryk Wasiak, tzw. struktura wsparcia służyła przesyłowi informacji o pojawieniu się nowego asortymentu zaliczanego do grupy RTV i AGD. Szeroko rozumiane „struktury wsparcia” oferowały przekaz skierowany do klientów, który wypełniony był frazesami na temat postępu naukowo-technicznego oraz postępu w projektowaniu i produkcji nowoczesnych artykułów RTV i AGD. Obok artykułów w prasie, do narzędzi wykorzystywanych przez „struktury wsparcia” należały plakaty edukacyjne, informujące jak efektywnie wykorzystywać artykuły RTV i AGD, czy spotkania edukacyjne i prelekcje.

W ocenianej pracy zabrakło mi wyjaśnienia z perspektywy inżynierów i pracowników fabryk znaczenia modernizacyjnego importowanych do Polski licencji z tzw. krajów Zachodu. Ustalenia badaczy na temat zakresu implementacji licencji w fabrykach przez środowisko inżynierów i pracowników są znane, nierozpoznany jest natomiast problem oceny tych licencji przez osoby odpowiedzialne za ich implementację. Rozumiem, że nie był to główny problem badawczy ocenianej monografii, jednak w moim przekonaniu wyjaśnienie rozumienia i postrzegania przez te środowiska znaczenia potencjału modernizacyjnego dla gospodarstw domowych w PRL, który był ukryty w zakupionych na Zachodzie licencjach, wzmocniłoby przekaz Autora. To za sprawą licencji pojawił się w Polsce Ludowej nowy, nieznany do tej pory sprzęt RTV i AGD.

Duży wkład do badań naukowych w naukach humanistycznych w dyscyplinie historia dostrzegam w wyjaśnieniu przez Autora sposobu zarządzania w Polsce Ludowej tzw. luką powstałą między produkcją a konsumpcją. Janos Kornai dostrzegał w tym fakcie jedną z cech gospodarki niedoborów. Dr Patryk Wasiak wykazał, że aby skutecznie zarządzać wskazaną luką potrzeba było społeczeństwa obywatelskiego. Tymczasem w Polsce Ludowej centralne zarządzanie konsumpcją prowadziło do tego, że rząd włączył się w mediacje na temat

niedoborów na rynku z samym sobą, w ramach jednolitego aparatu partyjno-rządowego. Z założenia było to działanie nieskuteczne, wypełnione pozorowanymi działaniami i decyzjami, ponieważ, upraszczając, rząd mediował sam ze sobą i rozwiązywał narastające problemy niedoborów, które generowane były przez strukturę systemu. Dr Patryk Wasiak dowiódł tym samym, że jednym z czynników utrwalających gospodarkę niedoborów w Polsce Ludowej był, jak wskazali D. Acemoglu i J.A. Robinson, brak instytucji włączających – w PRL były wyłącznie instytucje wykluczające.

Kolejny wątek starannie zbadany w monografii przez dr. Patryka Wasiaka odnosi się do problematyki konkurencji w socjalizmie. Autor zwrócił uwagę, ilustrując ten aspekt szeregiem cytatów, że konkurencja w Polsce Ludowej, z uwagi na nasilające się negatywne skutki gospodarki niedoborów, rozgrywała się w przestrzeni menedżerów o dostęp do zasobów (np. surowców, półproduktów), dostęp do środków na inwestycje czy manipulowanie produkcją poprzez nastawienie na wytwarzanie tzw. produktów premiodajnych kosztem innego asortymentu. Nie było natomiast konkurencji producentów o to, aby klient „zagłosował pieniędzmi” na prezentowaną mu ofertę. Niedobory na rynku konsumpcyjnym wykluczały tego typu konkurencję, sprowadzając ją na inne przestrzenie ówczesnego życia gospodarczego. Ten fakt generował zjawiska patologiczne, w tym korupcję.

Dla badań społecznych epoki Polski Ludowej ważnym spostrzeżeniem dr. Patryka Wasiaka jest to, że w dekadzie lat siedemdziesiątych, pod wpływem propagandy sukcesu, ówcześni główni aktorzy odchodzili od podejścia ilościowego (liczba wyprodukowanych sztuk) do podejścia uwzględniającego subiektywne doświadczenia użytkowników, którzy oceniają praktyczność, ergonomię i niezawodność produktu. Ocena jakościowa produkcji, która w tym czasie się pojawiła, nie zdołała jednak przebić się do szerszej świadomości społecznej. To był zaczyn procesu, który nigdy, z uwagi na projekt gospodarki socjalistycznej, nie miał szans na powodzenie. Dla klienta liczył się fakt nabycia produktu, co w ostatnich dekadach Polski Ludowej było dużym wyzwaniem. Jak podkreślił dr Patryk Wasiak, w gospodarce niedoborów większość produktów klienci mogli zobaczyć wyłącznie na targach i wystawach organizowanych dla konsumentów, a nie w sklepach, gdzie znajdowały się w gospodarce wolnego rynku.

Ocena jakościowa produkcji to również wspomniane już w pierwszej części mojej opinii słowo „bubel”, którego genezę i znaczenie dla kształtowania opinii publicznej przekonująco opisuje dr Patryk Wasiak. W kontrze do tego słowa pojawia się określenie „Mister Konsumpcji”, które nadawano produktom poszukiwanym przez klientów. Do grupy narzędzi z kategorii oceny

jakości oferty produktowej przedsiębiorstw państwowych, zajmujących się produkcją artykułów zaliczanych do segmentu RTV i AGD, wpisują się również dwa inne pojęcia wskazane przez dr Patryka Wasiaka: „technologiczna obietnica” oraz „technologiczne oczekiwanie”. Usprawiedliwienie dla niedoborów miało szerokie spektrum wyrażeń.

Case Study, rozdział wieńczący monografię dr. Patryka Wasiaka, to analiza wybranych problemów w mikroskali łączących się z problematyką modernizacji życia codziennego ocenianej z perspektywy gospodarstwa domowego i nowoczesności wyrobów RTV i AGD. Fabryka produkująca wyroby elektroniczne oceniania była przez pryzmat dobra kultury, a jej bryła widziana była jako monumentalny projekt architektury użytkowej – to część budowanego w PRL mitu modernizacyjnego. W tę narrację wpisywały się też inne działania ówczesnej propagandy sukcesu, które kierowano do potencjalnych przyszłych oraz obecnych pracowników przedsiębiorstwa państwowego. Młodym ludziom podejmującym pracę w tym zakładzie fabryka składała „technologiczną obietnicę” odniesienia życiowego sukcesu i obcowania na co dzień z nowoczesną, unikalną w skali kraju technologią produkcji. Zbudowane nowe, wypełnione światłem słonecznym obiekty przemysłowe, jakże różniące się od tych z epoki planu sześcioletniego, wabiły potencjalnych pracowników, jak dowodzi dr Patryk Wasiak, obietnicą wysokiego uposażenia, dobrymi warunkami pracy i możliwością zrobienia szybkiej kariery zawodowej. W mojej ocenie warto w tym miejscu także przytoczyć wątki modernizacyjne, poruszane przez prasę zakładową czy też zakładowy radiowęzeł. Fabryka ocieplała swój wizerunek np. publikując w prasie zakładowej rubrykę zatytułowaną „pracownica miesiąca”, którą wzbogacano o materiał fotograficzny. Interesujące są ustalenia dr. Patryka Wasiaka dotyczące upublicznianych zdjęć zespołów projektowych, które były typowo męskie. Stereotyp roli płci był wówczas bardzo silny. Dobrym posunięciem jest zwrócenie uwagi przez Autora na to, że ówczesne przedsiębiorstwa, budując kapitał swojego wizerunku, decydowały się na publikowanie książek pamiątkowych, dokumentowały etapy produkcji i tworzyły katalogi swoich produktów. Dbanie o dobry design produktów RTV i AGD to kolejny czynnik modernizacyjny życia codziennego analizowanych dwóch dekad Polski Ludowej.

Monografia dr. Patryka Wasiaka stanowi, co podkreśliłem w pierwszych zdaniach mojej opinii, duży wkład w rozwój dyscypliny naukowej historia. W badaniach historycznych brakuje tych, które skupiałyby się na odkrywaniu wątków życia codziennego w warunkach epoki PRL. Nauki humanistyczne, w tym dyscyplina historia, potrzebują nowego spojrzenia na codzienność okresu Polski Ludowej. W moim przekonaniu dr Patryk Wasiak uczynił to z

powodzeniem. Wyjaśnił, że nie można jednoznacznie negatywnie lub pozytywnie oceniać zaaranżowanego przez ówczesne władze procesu modernizacji socjalistycznych gospodarstw domowych. Był on złożony, a próba jego wyjaśnienia przez opowieść o produktach i o zderzaniu się ze sobą poszczególnych aktorów kreujących proces dziejowy, pokazuje jak wiele jeszcze nie wiemy na temat codzienności Polski Ludowej.

Dr Patryk Wasiak, po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, opublikował 12 rozdziałów w monografiach zbiorowych wydanych poza Polską oraz 12 artykułów w czasopismach krajowych i zagranicznych. Dorobek naukowy, w skład którego wchodzi wskazane artykuły, obejmuje kilka przestrzeni tematycznych: historii programowania komputerowego, w tym programowania gier komputerowych, samokształcenia w zakresie programowania komputerowego, wymiany wiedzy i doświadczenia w czasie organizowanych tzw. giełd komputerowych oraz narodzin przemysłu gier komputerowych. Dr Patryk Wasiak odkrywa nieeksplorowane przez naukowców przestrzenie, często trudne do jednoznacznej identyfikacji. Doskwiera przy tym brak tradycyjnych źródeł historycznych. To inny rodzaj wytworu kultury, który pozostawił jednak trwałe miejsce w historii modernizacji życia codziennego w okresie przełomu oznaczającego upadek PRL i narodzin gospodarki wolnorynkowej. Podobnie, przy wykorzystaniu narzędzi badawczych bliskich dyscyplinie socjologia oraz kulturoznawstwo, z uwagi na niedostatek źródeł tradycyjnie znanych historykom dr Patryk Wasiak zajmuje się kolejnym nieeksplorowanym wątkiem badawczym, który dotyczy analizy triady zależności zachodzących między filmami akcji, stanem posiadania magnetowidów oraz autorytetem krytyków kulturalnych.

Znaczna część opublikowanych przez dr. Patryka Wasiaka artykułów naukowych tworzy grupę tekstów eksplorujących tematykę gier komputerowych, programowania komputerów domowych oraz przemysłu gier komputerowych. Buduje on obraz powstawania nowego sektora gospodarki, przemysłu gier komputerowych. Programowanie, pisanie gier komputerowych łączy z kwestią formalnych i nieformalnych źródeł wiedzy z zakresu nauki samodzielnego programowania komputerów domowych. Analiza tego problemu badawczego stanowi ujęcie oryginalne i jest znaczącym wkładem w rozwój badań nad historią powstania przemysłu gier komputerowych w Polsce oraz nad fundamentami kultury materialnej i duchowej, które pozwoliły na napisanie fabuły dla tych gier. Inspirujące są teksty dr. Patryka Wasiaka, omawiające mechanizmy powstania giełd komputerowych. Były to giełdy branżowe, które wniosły ogromny wkład w nieformalne kształcenie się przyszłych programistów komputerowych w naszym kraju.

Artykuły dr. Patryka Wasiaka, opublikowane po uzyskaniu przez niego stopnia naukowego doktora, stanowią próbę uchwycenia początków narodzin tzw. nieformalnej gospodarki w zakresie szeroko postrzeganej problematyki produkcji, dystrybucji, pisania gier komputerowych i programowania komputerów. Pasjonaci sami doskonalili swoje umiejętności w zakresie programowania komputerowego oraz pisania gier komputerowych i dzielili się swoimi uwagami z podobnymi do nich osobami. Budowano w ten sposób bezcenny kapitał wiedzy rzadkiej, która miała ogromny wpływ na postęp modernizacyjny, jaki dokonał się w tym segmencie rynku. Dr Patryk Wasiak dowiódł, że funkcjonowanie giełd komputerowych, pisanie gier komputerowych oraz obieg wiedzy na ten temat w dekadzie lat osiemdziesiątych XX wieku nie był regulowany przez żadne przepisy prawa. Praktyka gospodarcza tego innowacyjnego i kreatywnego przemysłu wyprzedzała działania legislatorów. Dodatkowym atutem badań dr. Patryka Wasiaka jest pochylenie się nad kulturą młodzieżową lat osiemdziesiątych XX wieku. Była ona silnie związana ze wschodzącym rynkiem programowania komputerów, usług związanych z obsługą tego sprzętu oraz produkcją i użytkowaniem gier komputerowych. Uznaję, że badania i wnioski z nich płynące zaprezentowane w artykułach, które opublikował dr Patryk Wasiak po obronie doktoratu, mają charakter pionierski. Ich zaletą jest to, że dr Patryk Wasiak odkrywa nowe przestrzenie życia codziennego i kultury codziennej w ostatniej dekadzie istnienia Polski Ludowej i pierwszej dekadzie transformacji ustrojowej.

Prowadzenie przez dr. Patryka Wasiaka niestandardowych i często pionierskich badań naukowych nad fundamentami programowania komputerów, pisania gier komputerowych, załączków przemysłu gier komputerowych oraz badania nad dyfuzją wiedzy informatycznej w kręgach specjalistów w społeczeństwie dekady lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, czyli w czasie narodzin (jak twierdzi Autor tych badań) kapitalizmu kognitywnego, było możliwe dzięki realizacji szeregu projektów naukowych: Soft-EU, FUGA, SONATA i OPUS. Dr Patryk Wasiak był i nadal jest kierownikiem projektów badawczych. Przyznane w otwartych konkursach dr. Patrykowi Wasiakowi środki na prowadzenie wymienionych oryginalnych badań są dowodem na to, że recenzenci składanych przez dr. Patryka Wasiaka wniosków o tzw. grant dostrzegli w koncepcji jego badań ogromny potencjał innowacyjny w zakresie badania kultury cyfrowej (kapitalizmu kognitywnego) oraz uznali, że wnoszą one nową wiedzę i oryginalną jakość do polskiej nauki. Jest to badanie kulturowej historii komputerów oraz studia nad tworzeniem gier komputerowych (game studies) i narodzinami przemysłu gier

komputerowych. Na ten element pragnę zwrócić uwagę, uznając, że badania te stanowią znaczący wkład w rozwój dyscypliny nauki historia.

Doceniam ogromną mobilność dr. Patryka Wasiaka w zakresie udziału z referatem w międzynarodowych konferencjach naukowych w zasadzie na całym świecie. Komunikuje on międzynarodowej społeczności badaczy i uczonych wyniki swoich badań i ustaleń, a także zyskuje w dyskusji z uczestnikami obrad opinie i ocenę jego ustaleń badawczych. To cenny kapitał wiedzy, który skutkuje tym, że dr Patryk Wasiak współpracuje jako partner z szeregiem ośrodków naukowych na całym świecie. Jak wynika z danych podanych w autoreferacie dr Patryk Wasiak był stypendystą na kilku uniwersytetach i w kilku instytutach badawczych (np. Herder Institut w Marburgu, Eastern European Fellowship w Zentrum für Zeithistorische Forschung Potsdam, Netherlands Institute for Advanced Study w Wassenaar w Niderlandach, Universität Leipzig).

Na podstawie analizy przedstawionego przez dr. Patryka Wasiaka dorobku naukowego, obejmującego monografię naukową pt. *Technological Innovation, Modernity, and Electric Goods in Late State Socialist Poland* (Lexington Books Lanham, Boulder, New York, London 2024) oraz artykuły naukowe opublikowane w monografiach zbiorowych i czasopismach naukowych wydawanych głównie przez europejskie uniwersytety i placówki badawcze stwierdzam, że powyższy dorobek wnosi znaczny wkład do dyscypliny naukowej historia. Stwierdzam, że dr Patryk Wasiak spełnia wymogi ustanowione w ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce w zakresie nadania mu stopnia doktora habilitowanego. W związku z powyższym pozytywnie opiniuję wniosek o przyznanie dr. Patrykowi Wasiakowi stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia.

Sławomir Kamosiński